

Ni međunarodna istraga finansiranja, ni kršenje evropskih pravila o unutrašnjem tržištu, ni bespoštedne kritike od strane anti-nuklearnog lobija nisu uspele da zaustave projekat proširenja mađarske nuklearne elektrane, takozvani Paks II projekat.

Nuklearna elektrana Paks je najveći proizvođač električne energije u Mađarskoj. Ona pokriva trećinu nacionalne potrošnje, što predstavlja ukupnu potražnju mađarskih domaćinstava. Elektrana takođe garantuje energetska sigurnost, s obzirom da, u skladu sa zakonom, mora imati rezerve goriva za dve godine.

Četiri reaktora Paks, snage 1.900 MW, puštena su u rad između 1982. i 1987. godine. Rusija i Mađarska potpisale su 2014. godine međuvladin sporazum o isporuci dva nova reaktora, snage 1.200 MW, od strane ruskih kompanija i njihovih međunarodnih podizvođača.

Sporazum uključuje ruski državni zajam od 10 milijardi evra, koji pokriva 80% finansiranja projekta.

Kako je najavio mađarski ministar zadužen za ovaj projekat, Janoš Suli, Mađarska ima za cilj da zadrži jednak udeo nuklearne energije u domaćoj proizvodnji. Četiri postojeća reaktora biće povučena u periodu od 2032. do 2037. godine, a zameniće ih dve nove jedinice.

Izgradnja dva nova reaktora našla se u žiži evropske javnosti 2014. godine, kada je ovaj politički osetljiv posao, bez tendera, dodeljen ruskom gigantu Rosatomu. To je ocenjeno kao signal bliskih veza između mađarskog premijera Viktora Orbana i ruskog predsednika Vladimira Putina.

Projekat je zatim odgođen na nekoliko godina, kako bi Rosatom ispunio bezbednosne kriterijume Evropske Unije i Mađarske. Međutim, u novembru prošle godine mediji su preneli nezvaničnu informaciju da su predložena nova pravila, koja bi trebala da omogućе ubrzanje projekta, izmenom Pravilnika o nuklearnoj sigurnosti.

„Omekšavanje“ nuklearnih pravila

Naime, aplikacija za izdavanje dozvole za izgradnju rupe reaktora i okolnog izolacionog zida, mogla bi se razmotriti pre nego što ceo projekat dobije zeleno svetlo. Ovo predstavlja radikalno drugačije rešenje u odnosu na prethodni protokol, koji je omogućavao da se delimične dozvole razmotre tek nakon izdavanja građevinske dozvole.

Modifikacija nosi rizike i znatno otežava napuštanje ili modifikaciju projekta, jer će okvir, bukvalno, biti postavljen u kamenu.

S druge strane, ovo bi moglo pomoći mađarskoj Vladi da izmeni aktuelni paket izgradnje i finansiranja, koji je predmet spora sa Moskvom. Mađarska, naime, želi da produži rok za početak isplate do 2026. godine, kako je bilo određeno kada je projekat prvi put zamišljen. Rusija želi da izbegne penale za kašnjenje, odlaganjem roka za završetak do 2029. godine.

Stručnjaci procenjuju da je rupa reaktora široka nekoliko stotina metara i duboka do 100 metara. Samo ova faza bi mogla trajati godinu dana ili duže. S obzirom da će troškovi u ovoj fazi iznositi stotine miliona evra, greške u dizajnu mogle bi zahtevati izmene u izlivenom betonu, što sa sobom povlači dodatne troškove i nova odlaganja.

U aprilu ove godine, Evropska komisija je zvanično odobrila amandmane na uredbu o proširenju nuklearne elektrane Paks, što omogućava da pripremni radovi započnu ranije. Prema predviđenoj dinamici, ovi radovi bi mogla startovati početkom 2021. godine. Zahtev za implementacionu licencu biće podnet do 30. juna 2020. godine, dok se odobrenje za početak pripremnih radova može podneti tri meseca kasnije. Ukoliko je tehnički plan validan, radovi bi mogli početi nakon tromesečnog perioda evaluacije.

Očekuje se da bi nuklearna elektrana Paks II mogla dobiti dozvolu za izgradnju glavne zgrade u septembru 2021. godine.

(Ne)dozvoljena državna pomoć

Što se tiče finasijske podrške Mađarske za Paks II, Evropska komisija je u martu 2017. godine donela odluku da ona uključuje državnu pomoć. Komisija je odobrila ovu podršku u skladu sa pravilima EU o državnoj pomoći na osnovu obaveza koje je Mađarska preuzela u cilju ograničenja narušavanja konkurencije.

To se odnosi na obavezu da se potencijalni profit Paks II koristi za otplatu investicije i pokrivanje troškova rada, odnosno da ne može biti iskorišćen za reinvestiranje u izgradnju ili nabavku novih kapaciteta.

Da bi se izbegla koncentracija, Paks II će se pravno i funkcionalno odvojiti od operatora nuklearne elektrane Paks, MVM grupe.

Takođe, Paks II ima obavezu da 30% proizvedene električne energije prodaje na otvorenoj energetske berzi. Ostatak proizvodnje, Paks i Paks II će prodavati putem aukcija.

Nekoliko meseci ranije, izvršni organ EU dao je zeleno svetlo za projekat, na osnovu argumenta „tehničke ekskluzivnosti“, čime je Mađarskoj omogućeno da zaobiđe pravila EU o unutrašnjem tržištu, koja nalažu raspisivanje javnog tendera.

Osporavanje nuklearnog dogovora sa Rusijom

Ekolozi u Mađarskoj nadali su se da će Evropska komisija stopirati mađarsko-ruski projekat izgradnje dva nova reaktora, vredan 12,5 milijardi evra.

Oni su tvrdili da će novi blokovi proizvoditi skupu električnu energiju, po ceni daleko iznad tržišne i uvesti Mađarsku u dugove, ali i produbiti energetske zavisnost od Rusije.

S druge strane, Vlada Viktora Orbana insistira da su reaktori neophodni za pokrivanje sve

veće tražnje za energijom i da će zapravo povećati energetska nezavisnost zemlje. Vlada takođe brani svoju odluku da sklopi ugovor o izgradnju reaktora, koji će ostati tajna u periodu od 30 godina.

Takođe, stručnjaci su zabrinuti da bi moglo doći do preklapanja rada starih i novih reaktora, što će prenapregnuti mađarsku mrežu, ali i udaljiti proizvođače iz obnovljivih i konvencionalnih izvora energije od tržišta, iskrivljenog od onog što oni vide kao hiperprodukciju nuklearne energije.

„Mađarska uskraćuje sebi priliku da uzme u obzir najmanje šest godina razvoja nauke, odlučujući se za nuklearnu ekspanziju sada“, zaključio je 2015. godine Univerzitetski komitet osnovan da raspravlja o NE Paks.

Pad cene obnovljivih izvora energije mogao bi veoma brzo troškove solarne energije učiniti uporedivim sa troškovima nuklearnih i fosilnih goriva.

„Energetske potrebe Mađarske mogu biti pokrivena 2030-tih bez reaktora Paks 2“, rekla je Zsuzsanna Koritar iz ekspertskega tima Energiaeklub, sa sedištem u Budimpešti.

S druge strane, Attila Aszodi, nuklearni „car“ koga je imenovala Vlada Viktora Orbana, ocenjuje da je odluka o ekspanziji razumna i pravovremena.

On je rekao da se u Mađarskoj može očekivati rast potražnje za električnom energijom od 1 procenat godišnje. Od 9.000 MW kapaciteta u zemlji, 7.300 MW trebaće da bude zamenjeno do 2030. godine.

Njegovi podaci pokazuju da bi električna energija iz Paks 2 trebala biti 10 do 15 procenata jeftinija nego solarna.

Balazs Felsmann iz istraživačkog centra Univerziteta Corvinus kaže da bi cene električne energije na evropskom tržištu trebale biti utrostručene da bi reaktor bio ekonomski izvodljiv.

Pored toga, postoji zabrinutost da bi se mogao probiti rok projekta, što znači da bi Mađarska morala plaćati Rusiji kamate na kredit od 10 milijardi evra od 2025. godine, dok je projekat još u fazi izgradnje.

Oponenti projekta Paks II očekivali su da će Evropska komisija odlučiti da je udeo od 20 procenata u troškovima izgradnje direktna subvencija, što je nezakonito prema evropskim pravilima o konkurenciji.